

Nr 129.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1916 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande af preparandkurs vid samma seminarium jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I punkten 147 under åttonde huvudtiteln av den till innevarande riksdag avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål på extra stat för år 1917 ett anslag av 150,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 31 mars 1916 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 199, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde,

dels till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor,

dels ock till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 27,000 kronor,

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 6 saml. 80 häft. (Nr 129).

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

Beträffande den i ärendet förebragta utredningen får utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två lika lydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 122, av herrar *H. Rogberg* och *U. Norman*, samt den andra inom andra kammaren, nr 300, av herr *W. Bäckström* m. fl., däri hemställts, att riksdagen måtte

1:o) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 199, så vitt densamma innehåller förslag om antagande av stadsfullmäktiges i Luleå erbjudande samt om anslag till seminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium och om uppehållande av parallellavdelningar vid seminariet;

2:o) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning angående uppförande av en ny byggnad för det kvinnliga seminariet i Umeå jämte utvidgning av sagda seminarium till dubbelseminarium samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, som av denna utredning kan bliva en följd.

Beträffande vad motionärerna till stöd för sitt förslag anfört, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottets
yttrande.

Kungl. Maj:ts förevarande framställning avser närmast en utvidgning av folkskoleseminariet i Luleå till ett dubbelseminarium och utgör härigenom alltså ett förslag i riktning att söka tillgodose de krav, som i fråga om folkskoleväsendet alltjämt göra sig gällande i de nordligaste delarna av vårt land.

Den av folkskolöverstyrelsen i ämnet lämnade utredningen giver vid handen, att den i vårt land förefintliga bristen på folkskollärare, som under de senare åren visat tendenser till stegring, gjort sig gällande med olika styrka inom olika delar av landet. Vad särskilt de nordliga delarna av vårt land angår, hava de av överstyrelsen lämnade upplysningarna beträffande lärarbehovet inom de fyra nordligaste länen ådagalagt, att ett betydligt antal nya lärarkrafter där erfordras såväl för täckande av den där förefintliga, starkt kännbara bristen i detta avseende som ock för genomförande av de förbättringar i fråga om folkskoleväsendet, vilka kunna anses inom den närmaste tiden påkallade. Beträffande de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för anskaffande av det behöfliga antalet nya lärarkrafter, hade överstyrelsen i sin undersökning kommit till det resultatet, att inom en

ej alltför avlägsen framtid tre nya avgångsklasser årligen borde utexamineras inom Norrland och att av dessa avgångsklasser en borde komma på övre, en på mellersta och en på södra Norrland. I fråga om vilken del av Norrland nu närmast borde tillgodoses, rådde enligt överstyrelsens mening ingen tvekan, att icke lärarbristen och behovet av skolväsendets förbättring gjort sig företrädesvis kännbara i övre Norrland.

Utskottet ansluter sig ävenledes till denna uppfattning och finner övertygande skäl vara anförda för inrättande inom Norrbottens och Västerbottens län under den närmaste tiden av två nya seminarieavgångsklasser. I detta avseende vill utskottet yttermera erinra om den starka folkökningen inom särskilt Norrbottens län ävensom framhålla angelägenheten av att seminarierna rekryteras i främsta rummet från de bygder, där eleverna efter erhållen utbildning böra få sin huvudsakliga lärarverksamhet.

I likhet med överstyrelsen anser utskottet ådagalagt, att det nu i första rummet är behovet av manliga lärare, som bör tillgodoses. Särskilt i betraktande av det norrländska kolonisationsproblemet och de därmed förbundna, för Norrlands utveckling så betydelsefulla intressena anser utskottet det vara av betydelse, att det manliga inflytandet vid skolans uppföstringsarbete i utvidgad omfattning gör sig gällande.

Vid sådant förhållande kan utskottet icke ansluta sig till den meningen, som gjort sig gällande i de i ämnet väckta motionerna, nämligen att åtgärder närmast böra vidtagas för avhjälpan av bristen på lärarinnor, i vilket avseende motionärerna pekat på en utvidgning av det kvinnliga folkskoleseminariet i Umeå till ett dubbelseminarium. Utskottet anser sig följaktligen böra avstyrka den av motionärerna i detta avseende gjorda framställningen.

Enligt vad överstyrelsens utredning vidare giver vid handen, hade olika alternativa möjligheter uppställt sig i fråga om de platser, där ett seminarium skulle kunna komma i fråga. Inom Norrbottens län hade erbjudanden om tomtupplåtelse m. m. kommit från Luleå, Boden och Piteå och inom Västerbottens län hade liknande erbjudanden gjorts från Skellefteå och Umeå. Vid valet mellan de olika alternativen hade överstyrelsen kommit till den uppfattningen, att den åtgärd, som under förhandenvarande förhållanden syntes hava de starkaste skälen för sig, vore en utvidgning av seminariet i Luleå till ett dubbelseminarium. Till denna uppfattning har ock departementschefen i den föreliggande framställningen anslutit sig. De skäl, som härför varit de avgörande, hade varit dels den ekonomiska synpunkten, i det sistnämnda åtgärd vore den billigaste av de, som kunde ifrågakomma, dels ock den omständigheten, att

en utvidgning av Luleåseminariet vore den bland de möjliga åtgärderna, som snabbast och med minsta svårigheter läte sig genomföra.

I fråga om det föreliggande förslaget nu berörda del har utskottet ej kunnat undgå att hysa en viss tvekan rörande möjligheten av att på ett tillfredsställande sätt rekrytera ett dubbelseminarium i Luleå. Den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden angående införande av preparandkurser vid nämnda seminarium skulle dock enligt vederbörande myndigheters uppfattning vara ägnade att häva betänkligheterna i detta avseende. Komme emellertid erfarenheten att visa, att svårigheter skulle uppstå att erhålla tillräckligt antal manliga elever till det föreslagna dubbelseminariet, anser utskottet det böra tagas i övervägande, huruvida — såsom ock överstyrelsen i sin utredning erinrat — åtgärder kunna och böra vidtagas för en omorganisation av det ifrågasatta dubbelseminariet till ett samseminarium med rätt till inträde för såväl manliga som kvinnliga sökande, en anordning, som enligt utskottets mening även ur andra synpunkter i fråga om elevrekryteringen kan befinnas ändamålsenlig. Vid sådant förhållande har utskottet funnit sig böra även i detta avseende ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet vill emellertid framhålla, att vid uppgörande av den definitiva byggnadsplanen hänsyn bör tagas till möjligheten av en ändrad anordning av seminariets organisation i berörda avseende.

I anledning av vad motionärerna framhållit rörande tillgodoseende av lärarbristen i Norrland vill utskottet i så måtto uttala sin anslutning till vad i motionerna i detta avseende anförts, att utskottet, såsom ock ovan antytts, till fullo inser nödvändigheten att snarast möjligt söka få till stånd en ny kvinnlig avgångsklass för övre Norrland, och förväntar utskottet, att förslag härutinnan snart skall kunna föreläggas riksdagen.

Vad vidare angår ritningarna för den nu planerade nybyggnaden ävensom de därav betingade kostnaderna hava desamma ej givit anledning till någon anmärkning från utskottets sida.

Med hänsyn till det trängande behovet att snarast möjligt erhålla ökad tillgång på lärarkrafter inom Norrland har Kungl. Maj:t föreslagit inrättande av en parallellavdelning till seminariets första klass under läsåret 1916—1917 och parallellavdelningar till första och andra klasserna under höstterminen 1917; de härför erforderliga kostnaderna skulle uppgå till 18,860 kronor 77 öre. Vid granskning av framställningen i förevarande del har utskottet ej funnit anledning till erinran.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare, såsom förut påpekats, inrättande

vid det föreslagna dubbelseminariet i Luleå av en preparandkurs, vilken skulle på statens bekostnad anordnas att taga sin början höstterminen 1916. I detta avseende får utskottet anföra följande.

Då det nu gäller att för första gången taga ståndpunkt till spörsmålet om upprättandet på statens bekostnad av en preparandkurs vid ett statens folkskoleseminarium har utskottet ej kunnat underlåta att uttrycka synnerligen stora betänkligheter mot en sådan anordning. I och för sig måste inrättandet av sådana kurser genom initiativ från det allmänna sida vara ägnat att medverka till ett fördyrande av lärarutbildningen. Då dessa kurser anordnas i omedelbart samband med vederbörande seminarium, då de få seminariets rektor som ledare och då lärarna vid kurserna komma att verkställa inträdesprövningarna till seminariet, så kommer helt visst flertalet av dem, som ämna söka inträde vid ett seminarium, att finna sig av omständigheterna uppfordrade att genomgå sagda kurser. I realiteten är härmed den femåriga seminarieutbildningen genomförd men med mindre gynnsamt resultat för lärarutbildningen än vad som kunnat vinnas, därest inträdesfordringarna bibehållits vid samma omfattning som före den senaste seminariereformens genomförande och själva seminarieundervisningen planlagts för en femårig utbildningstid. Fara torde ock förefinnas, att inrättandet av sådana preparandkurser direkt kunna verka till en sänkning av lärarutbildningens allmänna nivå. Av förhållandenas egen natur bringas dessa kurser att omedelbart inrikta sig på ett hastigt tillägnande av just det kunskapsmått, som anses nödvändigt för den förestående inträdesprövningen. Vid denna hava preparandkursens lärjungar ett givet övertag gentemot sådana inträdessökande, som på grund av medellöshet ej kunnat genomgå samma kurs, och detta även i de fall, då måhända den förres kunskapsmått begränsar sig till en genom tentamensläsning förvärvad yttlig minneskunskap, medan den sistnämnde både med avseende på begåvning, verkliga kunskaper och lämplighet för lärarkallet kan vara avgjort överlägsen. Anordnandet av preparandkurser vid seminariet kan sålunda verka till utestängandet från läroanstalten av personer, som ur lärarutbildningens synpunkt vore att föredraga framför dem, som vinna inträde vid anstalten i fråga.

Därest det nu hade gällt för utskottet att pröva ett förslag om ett principiellt godtagande av preparandkurser och införande av dylika kurser vid rikets folkskoleseminarier, skulle utskottet av ovannämnda och jämväl andra anledningar utan tvekan ansett sig böra avstyrka åtgärder i denna riktning. Nu gäller det emellertid, såsom den föreliggande framställningen innebär, att endast vid ett seminarium införa dylika kurser, och då otvivelaktigt dessa kurser utgöra en grundbetingelse för den föreslagna

och av utskottet tillstyrkta utvidgningen av Luleåseminariet, har utskottet därför i detta fall ej velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del. Härvid vill utskottet dock betona, att inrättande av dylika preparandkurser vid seminariet i Luleå bör betraktas såsom en undantagsåtgärd, enär det ansetts vara en nödvändig förutsättning för att vid seminariet erhålla det elevmaterial, som den föreslagna utvidgningen av seminariet närmast avser, nämligen elever från övre Norrland. Vidare vill utskottet med styrka betona, att vad utskottet i nu nämnda hänseende tillstyrkt i intet fall får anses prejudicierande, för den händelse önskingar i enahanda riktning skulle framkomma från ett eller annat av statens övriga folkskoleseminarier. Då utskottet sålunda går att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om preparandkurser vid seminariet i Luleå, vill utskottet vidare uttala den förhoppningen, att genom en stigande folkbildning i Norrland behovet av dessa kurser i en framtid skall göra sig mindre gällande, på samma gång som utskottet förväntar, att, därest, såsom ovan antytts, seminariet skulle komma att ombildas till ett samseminarium, dessa kurser i saknad av fullt berättigande skola försvinna.

I kostnadsberäkningen ingår en post å 1,000 kronor, som avser stipendier åt preparandkursens elever. I denna punkt anser sig utskottet ej kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag. I den i ämnet gjorda utredningen hade folkskolöverstyrelsen varit tveksam rörande denna fråga och ansett, att man först borde avvakta resultatet av en kurs, för hvilken stipendier icke tilldelades eleverna. Överstyrelsen hade härvid erinrat, att redan förmedelst upprättande genom statens försorg av en kostnadsfri preparandkurs en kraftig åtgärd vidtoges för främjande av en god elevrekrytering. Utskottet måste ansluta sig till den av överstyrelsen hävdade uppfattningen, och vill utskottet härjämte framhålla den enligt utskottets mening olämpliga anordningen, som ligger i att utdela stipendier åt elever vid preparandkursen oberoende av förmögenhetsvillkor och endast sedan dessa elever efter vunnit inträde vid seminariet redan åtnjutit förmånen av kostnadsfri undervisning. Skulle emellertid erfarenheten visa, att mot förmodan åtgärder bleve nödvändiga för att även genom stipendier öka elevfrekvensen till seminariet, synes det enligt utskottets förmenande närmast böra ankomma på vederbörande landsting att vidtaga de åtgärder, som i detta avseende kunna påfordras. Då utskottet sålunda anser, att posten elevstipendier bör ur kostnadsberäkningen utgå, kommer den av Kungl. Maj:t föreslagna summan för preparandkurserna, 8,126 kronor 17 öre, att minskad med 1,000 kronor till 7,126 kronor 17 öre och den åskade totalsumman för parallellavdelningar och preparandkurs sålunda att belöpa sig till 26,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen må, med avslag å herrar Rogbergs och Normans samt herr Bäckströms m. fl. i ämnet väckta motioner,

a) antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde,

b) till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor,

c) till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor,

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

Stockholm den 26 maj 1916.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar C. J. G. Swartz, S. H. Kvarnzelius, O. Jonsson, O. M. Strömberg, H. F. Lamm, G. M. H. Ekelund, C. G. Ekman, J. Nilsson, O. Bergqvist, A. Pers, K. A. Malmberg och C. I. Asplund samt
från andra kammaren: herrar A. Ekman, H. Andersson i Skivarp, K. V. Rydén i Malmö, C. Persson i Stallerhult, J. B. Eriksson i Grängesberg, E. A. Nilson i Örebro, N. A. Nilson i Kabbarp, A. Wiklund, J. Ström, A. Anderson i Råstock, J. Erlansson och J. A. Ingvarson.

Reservation

av herr A. Wiklund, vilken ansett, att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen måtte besluta att

a) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 199, såvitt densamma innehåller förslag om antagande av stadsfullmäktiges i Luleå erbjudande samt om anslag till seminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium och om uppehållande av parallellavdelningar vid seminariet och

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning angående uppförande av en ny byggnad för det kvinnliga seminariet i Umeå jämte utvidgning av sagda seminarium till dubbelseminarium samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, som av denna utredning kan bliva en följd.»
